

PREPORUKE

za bolju zaštitu ekonomskih i socijalnih
prava tokom krize izazvane pandemijom
koronavirusa i neposredno nakon nje

PREPORUKE

za bolju zaštitu ekonomskih i socijalnih
prava tokom krize izazvane pandemijom
koronavirusa i neposredno nakon nje

Preporuke koje su pred vama zamišljene su kao predlozi za otvaranje diskusije o nekim od ključnih problema koji su identifikovani tokom prvog talasa krize izazvane koronavirusom.

One mogu poslužiti donosiocima odluka, stručnim telima i organima javne vlasti prilikom predlaganja i osmišljavanja novih mera, a organizacijama civilnog društva, sindikatima, aktivističkim grupama i ostalima za osmišljavanje aktivnosti usmerenih ka unapređenju ekonomskih i socijalnih prava tokom krize izazvane pandemijom koronavirusa.

1 Podaci na osnovu kojih se donose odluke

Srbija ne raspolaže dovoljno dobrim podacima (u nekim slučajevima uopšte i ne raspolaže) koji bi trebalo da posluže kao osnova za donošenje odluka kojima bi se umanjile posledice pandemije koronavirusa na socijalno najugroženije. Primera radi, podaci o broju domaćinstava koja su bez struje i vode, pa samim tim i bez mogućnosti da preduzimaju mere suzbijanja epidemije, ne postoje. Isto tako, podaci o broju dece školskog uzrasta kojoj je potrebna tehnološka podrška ili pristup internetu, pa i dodatni pedagoški rad, nisu poznati. Pored svega toga, dugogodišnji problemi u desegregaciji podataka prema polu, starosnoj strukturi, mestu stanovanja, imovinskom stanju i drugim kriterijumima dodatno su izraženi izbijanjem pandemije koronavirusa. Usled toga, neke od mera koje se sprovode imaju ili preširok obuhvat ili isključuju one koji su manje vidljivi u društvu.

Zbog toga je neophodno:

- unaprediti **prikupljanje podataka** od značaja za osmišljavanje i sprovođenje mera za suzbijanje posledica pandemije koronavirusa i **mapirati potrebe najugroženijih** građana i građanki (Romi, raseljeni, starija lica, osobe sa invaliditetom, deca, prekarni i radnici u neformalnoj ekonomiji i slično);
- insistirati na **desegregaciji podataka**, dosledno je sprovesti i unaprediti prikupljanje podataka od strane nadležnih organa javne vlasti;
- osnovne podatke o širenju koronavirusa koji se redovno prikupljaju učiniti **transparentnijim i razumljivim**, razvrstati ih prema gradovima i unaprediti njihovo prikupljanje;
- istražiti načine da se doprinese kvalitetu podataka koji se prikupljaju **uključivanjem nedržavnih i drugih subjekata** koji raspolažu podacima od značaja za donošenje odluka o merama za suzbijanje koronavirusa;
- unaprediti **transparentnost i razmenu podataka** o najurgentnijim potrebama za pružanjem humanitarne i druge pomoći širom Srbije decentralizacijom razmene podataka i direktnim povezivanjem donatorske zajednice i pružalaca humanitarne i druge pomoći.

Procesi donošenja odluka o merama za suzbijanje posledica koronavirusa

Uprkos činjenici da je vrtoglavo povećan broj odluka koje se donose radi suzbijanja negativnih efekata pandemije koronavirusa na građane i privredu, pa i na funkcionisanje države u celini, procesi donošenja odluka su nedemokratski, zatvoreni za javnost i često protivrečni. U takvim okolnostima, odluke se najpre donose u odnosu na ona pitanja koja regulišu situacije najbliže centrima odlučivanja. Tako najsiromašniji i socijalno najugroženiji nemaju ni priliku da se njihov glas čuje. Kao poslednji primer za takav pristup može se istaći činjenica da su deca i mladi sa autizmom, kao i osobe koje su smeštene u domove za stare, pretrpeli ili još trpe povrede svojih garantovanih prava, isključivo iz razloga koji se odnose na to da nadležni organi javne vlasti ne uzimaju u obzir njihove interese, a njihovi predstavnici ne uspevaju da dopru do šire javnosti koja bi ih podržala u zahtevima za promenu njihovog položaja.

Zbog toga su neophodni:

- hitno **uspostavljanje „trećeg kriznog štaba“**, koji će se baviti zaštitom i unapređenjem položaja najugroženijih i posledicama koje je borba protiv koronavirusa imala po njihova ekonomska, socijalna i druga prava;
- uključivanje **nezavisnih institucija za zaštitu ljudskih prava** (Zaštitnik građana, Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, Poverenik za slobodan pristup informacijama od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti), **organizacija civilnog društva i sindikata u procese javnih rasprava i drugih vrsta konsultacija koje prethode odlučivanju** o merama koje se preduzimaju radi suzbijanja posledica pandemije koronavirusa po privredu i građane;
- **analiza efekata donetih odluka** i njihovog uticaja na ostvarivanje ekonomskih, socijalnih i drugih prava građana (sa posebnim osvrtom na najugroženije građane i građanke) i njihova **izmena** u cilju bolje zaštite tih prava.

Zaštita i unapređenje ekonomskih i socijalnih prava tokom krize i neposredno nakon nje

Posledice pandemije koronavirusa odavno su prevazišle zdravstvenu krizu i na svaki način ugrožavaju ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava u zemljama širom sveta, pa tako i u Srbiji. Očekivano, oni koji su najmarginalizovaniji najviše i trpe posledice širenja koronavirusa, od mera zabrane kretanja do drugih odluka koje se nameću radi sprečavanja širenja virusa. Očuvanje i unapređenje ekonomskih i socijalnih prava mora biti zasnovano na odredbama Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i obavezi maksimalne upotrebe raspoloživih resursa radi progresivnog ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava.

Zbog toga je neophodno:

- u procesima donošenja odluka **rukovoditi se principom proporcionalnosti i pristupom zasnovanim na ljudskim pravima**, koji uključuje:

CILJ: poštovanje ekonomskih, socijalnih i drugih prava svih građana i građanki, sa posebnim fokusom na najugroženije, i usaglašavanje odluka koje se donose radi suzbijanje širenja koronavirusa s međunarodnim obavezama u pogledu poštovanja ljudskih prava;

PROCES: standardi ljudskih prava koriste se kao rukovodeći prilikom donošenja odluka, a ti standardi uključuju principe nediskriminacije, rodne ravnopravnosti, participacije i proporcionalnosti;

ISHOD: država procesima donošenja odluka ispunjava svoju obavezu poštovanja ekonomskih i socijalnih prava svih građana i građanki, a posebno onih koji su najugroženiji;

- obratiti posebnu pažnju na pitanja **međuzavisnosti ekonomskih i socijalnih i građanskih i političkih prava** i osigurati da posledice odluka koje se tiču sprečavanja širenja koronavirusa ne doprinose ograničavanju ili povredama ljudskih prava;
- podzakonske akte i druge odluke od značaja za suzbijanje širenja koronavirusa **analizirati sa aspekta načela nediskriminacije**, kako u njihovoj sadržini, tako i u efektima, i u slučaju diskriminatornih efekata hitno poništiti diskriminatorne odluke;

- efekte ekonomskih mera za oporavak privrede **usaglasiti sa obavezama države** da maksimalno upotrebljava raspoložive resurse radi progresivnog ostvarivanja ekonomskih i socijalnih prava i sprovesti budžetsku analizu do sada sprovedenih mera;
- u pogledu svakog pojedinačnog ekonomskog i socijalnog prava garantovanog Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (pravo na rad, pravo na socijalno osiguranje i zaštitu, pravo na obrazovanje, pravo na adekvatno stanovanje i pravo na ostvarivanje najvišeg dostignutog nivoa psihičkog i fizičkog zdravlja), **definisati minimum obaveze države ispod kojeg se ostvarivanje pojedinačnog prava ne može spustiti** ni u vreme vanrednog stanja ili vanredne situacije.

Pojedinačna ekonomska i socijalna prava

U pogledu ostvarivanja i zaštite pojedinačnih ekonomskih i socijalnih prava, država je dužna da preduzme čitav niz koraka koji su ključni za ostvarivanje tih prava.

RAD I ZAPOSŁJAVANJE

- pružiti dodatnu finansijsku podršku radnicima koji su zaposleni „na crno“ i koji su u prekarnom položaju **uspostavljanjem posebnog programa** podrške za tu vrstu radnika;
- obezbediti **doslednu primenu programa pomoći za zaposlene** kod onih poslodavaca kojima je iz budžeta plaćen deo zarade;
- obezbediti **doslednu primenu mera za ostvarivanje bezbednosti i zdravlja na radu**, s posebnim naglaskom na primeni mera za sprečavanje širenja koronavirusa u prostorijama poslodavca;
- dodatno **regulisati rad na daljinu i rad van sedišta poslodavca**;
- pružiti dodatnu podršku radnicima i radnicama zaposlenim u **sektorima koji su posebno pogođeni izbijanjem pandemije** koronavirusa.

STANOVANJE

- obezbediti **dodatne kapacitete za smeštaj beskućnika** i beskućnica koji spavaju na ulici;
- **obustaviti sve postupke iseljenja** koje sprovode jedinice lokalne samouprave u skladu sa čl. 77 Zakona o stanovanju i održavanju zgrada, kao i postupke iseljenja i **preseljenja** u skladu sa čl. 78-87 Zakona o stanovanju i održavanju zgrada;
- unaprediti **kontrolu radi sprečavanja zloupotreba** u pogledu podizanja zakupnine i pokušaja prisilnih iseljenja zakupaca u privatnom zakupu koji nemaju zaštitu usled nezaključivanja ugovora o zakupu i usmenog dogovora o uslovima stanovanja;
- **razmotriti uvođenje niže tarife za korišćenje električne energije** ili dodatnu podršku korisnicima kojima je priznat status energetske zaštićenog kupca;
- razmotriti **odlaganje plaćanja dospelih rata poreza** na imovinu u 2020. godini i **umanjenje tog poreza** za najugroženije građane.

ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

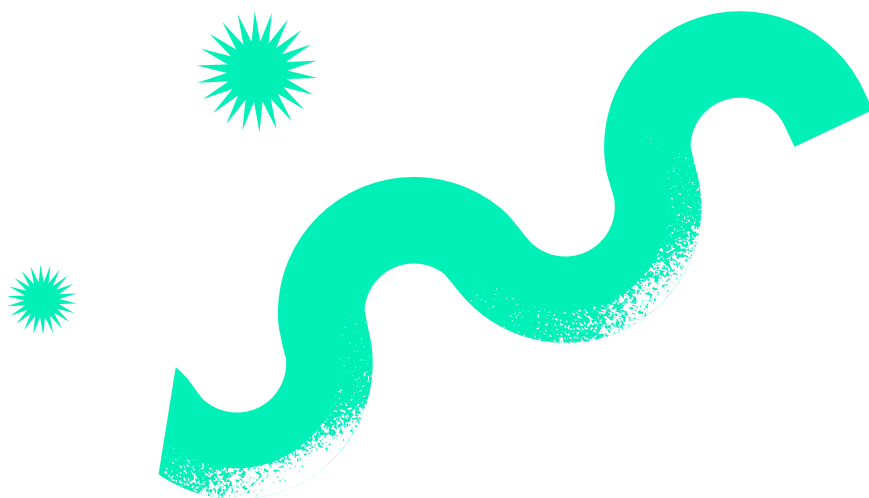
- osigurati da se **ostvarivanje prava i usluga koje se pružaju u redovnim okolnostima u zdravstvenom sistemu ostvaruje nesmetano**, posebno za hronične bolesnike, bolesnike koji imaju teške bolesti, kao i one bolesnike koji dolaze iz socijalno ranjivih kategorija stanovništva;
- uspostaviti **besplatan i efikasan sistem testiranja** na koronavirus za socijalno ugrožene kategorije stanovništva, a posebno za one koji imaju hronične bolesti ili na drugi način predstavljaju grupe koje su u dodatnom riziku od obolevanja usled koronavirusa;
- obezbediti **potpuno besplatnu terapiju za kovid-19**, posebno za socijalno najugroženije, uključujući ne samo lekove već i suplemente i druga sredstva koja se propisuju u okviru terapije za kovid-19;
- **uspostaviti rad zdravstvenih medijatorki** u neformalnim romskim naseljima i omogućiti im da pružaju osnovne informacije o načinima širenja virusa, kao i da budu „veza“ između najugroženijih Roma i zdravstvenog sistema;
- **obezbediti pijaću vodu** i vodu za održavanje higijene, dodelu **higijenskih paketa i sredstava za dezinfekciju** svima onima koji nemaju vodu niti mogućnosti da je sopstvenim sredstvima kupe (stanovnici neformalnih naselja i neformalnih kolektivnih centara, beskućnici, korisnici socijalne pomoći i drugi).

SOCIJALNA ZAŠTITA

- pojednostaviti postupke za ostvarivanje prava na novčana davanja koja se ostvaruju pred centrima za socijalni rad **isključivanjem iz procene kriterijuma koji nisu relevantni u vanrednim situacijama** (propuštena zarada, poljoprivredno zemljište i drugi prihodi određeni čl. 2, stav 1, tačka 9 Uredbe o primanjima i приходima koji su od uticaja na ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć);
- **olakšati postupke za ostvarivanje prava** na novčanu socijalnu pomoć omogućavanjem telefonskog podnošenja zahteva, mogućnost onlajn prijave na pravo u pojedinim slučajevima i skraćivanje rokova za odlučivanje po zahtevima;
- za posebno ranjive kategorije građana koji nisu korisnici novčanih socijalnih davanja **uvesti kategorijska davanja** dodeljivanjem jednokratnog novčanog transfera;
- **aktivirati mogućnost namenskih sredstava, u skladu sa čl. 110, stav 7 i 8 Zakona o socijalnoj zaštiti**, koji propisuje da se u budžetu Republike Srbije obezbeđuju sredstva za dodelu jednokratne pomoći u slučajevima izuzetnog ugrožavanja životnog standarda velikog broja građana.

OBRAZOVANJE

- pronaći načine da **deca koja žive u teškim materijalnim uslovima, koja nemaju pristup televizijskim programima, električnoj energiji i internetu** imaju **nesmetan pristup nastavi** tako što će se organizovati praćenje časova u samim naseljima u kojima ta deca stanuju;
- obezbediti **dodatnu podršku u nastavi** za decu koja žive u teškim materijalnim uslovima, koja nemaju pristup televizijskim programima, električnoj energiji i internetu tako što će se povećati učešće pedagoških asistentata u pružanju te podrške.

Pristup pravdi i zaštita ekonomskih i socijalnih prava

Tokom vanrednog stanja, građanima je posebno bio otežan pristup pravdi, s obzirom na to da su sudovi radili u izuzetno ograničenom broju predmeta, a organi uprave nisu neposredno radili s građanima i građankama, već su samo servisi za koje je to bilo moguće prebačeni u onlajn sferu. Svi ostali su odloženi. Stoga građani i građanke slabijeg imovnog stanja, nepismeni, tehnološki neuki ili bez pristupa internetu, u znatnom broju, nisu mogli da zaštite niti da iniciraju ostvarivanje svojih prava.

Zbog toga je, ukoliko dođe do drugog talasa pandemije koronavirusa i novog lockdown-a, neophodno:

- osigurati **nesmetano funkcionisanje sudova i tužilaštava** / omogućiti rad sudova i tužilaštava i kada nije reč o postupcima koji su smatrani hitnim, u kojima su sudovi postupali tokom vanrednog stanja (pritvorski predmeti, predmeti protiv maloletnih osoba i za nasilje u porodici, postupci u procesima u kojima postoji opasnost od zastarelosti, postupci u kojima se izriču privremene mere i slično);
- omogućiti **nesmetan rad nezavisnih institucija za zaštitu ljudskih prava** (Zaštitnika građana, Poverenika za zaštitu ravnopravnosti i Poverenika za slobodan pristup informacijama od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti), kako bi se unapredili zaštita i ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava tokom krize izazvane koronavirusom i neposredno nakon nje;
- omogućiti da **službe besplatne pravne pomoći nesmetano rade** i primaju zahteve za pružanje pravne pomoći, kako onlajn, tako i u neposrednom kontaktu s građanima i građankama;
- omogućiti **neposredan i direktan rad** zaposlenih u organima javne vlasti koji su nadležni za rad **s najugroženijim korisnicima** da u terenskim aktivnostima pružaju podršku za ostvarivanje ekonomskih i socijalnih prava najugroženijih (pedagoški asistenti, zdravstvene medijatorke, koordinatori za romska pitanja, socijalni radnici i slično).

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Norwegian Embassy
Belgrade

Ovaj projekat je finansijski podržan od strane
Ambasade kraljevine Norveške u Beogradu.
<https://www.norway.no/en/serbia/>

Stavovi izneti u ovoj publikaciji ne predsta-
vljaju nužno stavove Ambasade kraljevine
Norveške, Balkanskog fonda za demokratiju,
Nemačkog Maršalovog fonda SAD ili njihovih
partnara.